

چارسوق هنر

ایران شهر

سیمای هنری شهرها، مدت هاست به دردی به نام «وندالیسم» دچار است:

چنگ تخریب گران بر چهره شهر

۲۰۹۱ ایمان جوکار - در هفته‌ای که گذشت یک تیتیر مدام در صفحات روزنامه‌های کشور خودنمایی می‌کرد؛ ماجرای پیچیده و عجیب سرتقت مجسمه‌های پایتخت که با دیده شدن ستار خان و کمال الملک و این سینا داد مسئولان از عدم امنیت چنین آثار هنری در آمد و خلاصه کلاف این ماجرا حسابی در هم گره خورد اما از همه آنچه سیاست‌ها، خبرگزاری‌ها و روزنامه‌ها در مورد پشت پرده چنین سرتقت‌ها و تخریب اموال عمومی نوشتند که بگذریم می‌رسیم به موضوعی که بهانه شد تا برویم سراغ سوز این هفته که بی‌ربط با همه این وقایع نیست و آغاز آن هم یک کلمه است؛ «وندالیسم». پدیده‌ای که در چنگ زشت آن، مدت‌هاست سیمای شهرها را به خودش مبتلا کرده است که رفتارهای غلط اجتماعی که گاهی منشأشان فقر فرهنگی است و اکنون دامن گیر آثار هنری شهرها شده‌اند. این موضوع را با تعدادی از کارشناسان حوزه‌های مختلف در میان گذاشتیم که هر کدام از آن‌ها جواب‌های جالبی در آستین داشتند.

کدام مطلب را می‌پسندید؟

«وندال» یک بیمار اجتماعی است!

«محمدحسن شریعتیان» در مقام یک جامعه‌شناس نخستین کسی است که به بهانه این موضوع و علل به وجود آمدن آن سراغش رفتیم و او بر ایمان می‌گوید: «وندالیسم یک نوع انحراف اجتماعی است و افرادی که به این سمت و سومی روند غالباً از محرومیت‌های اجتماعی و فرهنگی رنج می‌برند.» به گفته این کارشناس، این نوع عقده‌ها با تخریب اموال عمومی خود را نشان می‌دهند. «یکی از عوامل تشدید وندالیسم محرومیت‌های مادی از نظر اقتصادی است که وندال‌ها به دلیل فقر اقتصادی و پایین بودن طبقه اجتماعی و به نوعی بیکار بودن در سطح جامعه به سمت چنین انحرافی کشیده می‌شوند.» او اما به همین هم بسنده نمی‌کند و معتقد است: «بستگی از عوامل دیگر هم باید دست به دست هم بدهند تا فرد چنین رفتارهایی را بروز دهد. بعضی از این افراد با فقر اجتماعی، پایین بودن سطح سواد خانواده و فقر فرهنگی محیط مواجه‌اند که همین انگیزه رفتارهای خرابکارانه آن‌هاست اما باید به همه این‌ها تعامل با دوستان ناباب و گروه‌های اجتماعی منحرف را هم اضافه کرد که انگیزه‌های انحراف فرد را مضاعف می‌کنند.»

این عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور با بیان اینکه وندال و وندالیسم بالا و پایین شهر نمی‌شناسد، می‌افزاید: «وندال‌ها در بالای شهر به دلیل بسته بودن جامعه و نبود فضا برای ابراز احساسات و یک نوع نارضایتی از سازمان‌های شهری، به سمت تخریب می‌روند.» این استاد دانشگاه فقط به بیان مسئله بسنده نمی‌کند و راهکارهایی هم در ذهن دارد و می‌گوید: «باید با مشارکت رسانه‌های جمعی پدیده وندالیسم را برای افراد جامعه تشریح و بازگو کنیم. از طریق صدا و سیما می‌توان در زمینه تخریب آثار که توسط وندال‌ها انجام می‌گیرد، برنامه‌هایی تهیه کرد. حمایت از پایان‌نامه‌های دانشگاهی و گفتگو با کارشناسان در زمینه وندالیسم به منظور روشن شدن افکار عمومی هم از دیگر پیشنهادهاست.» آقای کارشناس به همه گفته‌هایش این نکته را هم در نوع خودش یک جرم محسوب می‌شود، جدی‌تر از خورد کنند.»

برای جامعه باید او را به نوعی بازآموزی کرد و آموزش دهد و این امر تنها با برگزاری کلاس‌های آموزشی برای شهروندان و ارائه پیام‌های تبلیغاتی امکان پذیر خواهد بود.» شریعتیان اما آخر حرف‌هایش به این مسئله اشاره می‌کند که «مجرمان قانون هم باید با این عمل که در نوع خودش یک جرم محسوب می‌شود، جدی‌تر برخورد کنند.»

بیشترین حجم وندالیسم را در نورپردازی‌ها داشتیم!

وقتی سراغ مدیر هنری شهرداری مشهد می‌رویم مطمئن‌یم که از شنیدن نام «وندال‌ها» خوشحال نمی‌شود، اما مظفری دید منطقی نسبت به این موضوع دارد و می‌گوید: «وندالیسم در تمام دنیا دیده می‌شود و برخی افراد که نتوانسته‌اند قسمتی از اعتقادات و علائق خود را ابراز کنند به تخریب اموال عمومی روی می‌آورند.» او ادامه می‌دهد: «خوشبختانه پدیده وندالیسم در آثار هنری در مشهد نسبت به سایر شهرها کمتر است. در شهرهای دیگر دیوارهای مرکزی شهر معمولاً کارهای گرافیکی و یا شعاری هستند، این در حالی است که در مقایسه من مشهد وضعیت بهتری نسبت به سایر شهرها دارد.» به بیان او اما وندالیسم در هر اندازه و میزان می‌تواند تأثیر نامطلوب‌اش را بر چهره شهر بگذارد. «در بسیاری کشورها یک خیابان خاص برای بیان نظرات خاص افراد در نظر گرفته شده است، اما ما احساس می‌کنیم همان مقدار کم هم برای ابراز عقیده و نظری می‌تواند در سایر حوزه‌ها ابراز شود و از دیوار نویسی‌های که باعث نازیبایی می‌شوند، استفاده نکرد.» مظفری حرف‌هایش را با توضیح وضع شهر در سال‌های اخیر در برابر اقدامات عمومی نمی‌داند و خاطر نشان می‌کند: «معتقدم باید با این موضوع فرهنگی برخورد کرد و اقدام قضایی در این باره تأثیر کافی ندارد؛ بلکه باید با مردم در این زمینه صحبت کرد و به آنان اطلاعات داد.»

بودیم و این مورد باعث شد نورپردازی طرح‌های هنری - که برایش برنامه خاصی داشتیم - به صورت مطلوب صورت نگیرد.» او در ادامه می‌افزاید: «تخریب در بهار ۸۷ و ۸۸ بیشتر از بهار ۸۹ بوده است که در این مورد می‌توان به دو عامل اشاره کرد؛ اول اینکه سواد بصری و اجتماعی مردم طی این سال‌ها به خوبی رشد یافته و دوم اینکه مردم با طرح‌های هنری سطح شهر ارتباط برقرار کرده‌اند و با تمام وجود نسبت به آن‌ها احساس تعلق دارند.» به بیان آقای مسئول «وقتی با فراخوان برای مشارکت در تولید آثار هنری یا ابراز دیدگاه‌هایشان به سراغ مردم می‌رویم و از آن‌ها برای زیباسازی شهر کمک می‌خواهیم در این زمینه یک تأثیر جدی‌تر خواهیم داشت.» مدیر هنری شهرداری مشهد به همه نکاتی که تا به حال به آن‌ها اشاره کرده، این موضوع را هم اضافه می‌کند: «اگر چه در صد وندالیسم در شهر مشهد، بسیار پایین است اما باز هم از همه مردم می‌خواهیم که خودشان حافظ شهرشان باشند و اگر چنین افرادی را می‌بینند که به اموال شهری آسیب می‌رسانند آن‌طور واکنش نشان دهند که انگار آن شخص تخریبگر اموال خودشان است.» او البته بر خورد قضایی را راهکار مناسب و کافی برای مقابله با تخریبگران اموال عمومی نمی‌داند و خاطر نشان می‌کند: «معتقدم باید با این موضوع فرهنگی برخورد کرد و اقدام قضایی در این باره تأثیر کافی ندارد؛ بلکه باید با مردم در این زمینه صحبت کرد و به آنان اطلاعات داد.»

میراث‌داران یک قوم خرابکار

هم تقصیر قوم «وندال» بوده، افراد این قوم که در اروپای قرن پنجم میلادی می‌زیستند، به هر سرزمین و شهری که وارد می‌شدند، اموال ساکنان آن را به غارت می‌بردند و اشیاء و آثار غیرقابل حمل انسان را تخریب می‌کردند و از بین می‌بردند. ویژگی تخریبی این قوم سبب شد که نام‌شان بر اعمال و اقدام‌های تخریبی در شهرها اطلاق شود و هر گونه تخریب اموال عمومی یادآور نام آنان باشد.

اما نمود آنچه میراث‌داران این قوم امروزه در اقصی نقاط جهان انجام می‌دهند، دیوارها و سیمای شهرها را به ستوه آورده است. از طرف دیگر جامعه‌شناسان برای این افراد، نسخه‌هایی چیده‌اند که آموزش مهم‌ترین سرفصل آن بوده و در این نسخه، فراهم آوردن امکان تخلیه هیجانی در مردم و رفع تضاد و تعارض منافع با سیستم هم جای خود را دارند.

«وندالیسم» به معنای تخریب کنترل نشده اشیاء و آثار فرهنگی با ارزش یا اموال عمومی است که یک ناهنجاری اجتماعی به حساب می‌آید و دلایل متعددی را برای آن عنوان می‌کنند. وندالیسم را در زمره انحرافات و بزهداری‌های جوامع جدید دسته‌بندی می‌کنند و آن را واکنشی خصمانه و کینه‌توزانه نسبت به برخی فشارها، تحمیلات، نامالایمات، اجحاف‌ها و شکست‌ها تحلیل می‌نمایند. این عام‌ترین تعریفی است که در بیان وندالیسم بیان می‌شود. در حقیقت این امر بیشتر به تخریب‌های اجتماعی و یا حرکتی اطلاق می‌شود که در آن فرد یا گروهی از افراد به خرابکاری بپردازند. البته وقتی واژه «خرابکاری» به کار برده می‌شود غالباً مواردی در نظر است که تخریب‌های اجتماعی و متعلق به عموم جامعه باشد. اما خب، این واژه هم حتماً از جایی پایش به تاریخ باز شده است. همه ماجرا

عدم ارتباط بین اثر و مخاطب باعث تخاصم می‌شود!

این استاد دانشگاه می‌افزاید: «مشهد به خاطر ویژگی خاص خود باید به طور جدی در حوزه زیباسازی سرمایه‌گذاری کند. البته در دهه اخیر تحولاتی را شاهدیم که شهرداری با به وجود آوردن مجموعه‌های مدیریتی به این موضوع توجه کرده است؛ اما کاری که الان به نظر می‌رسد دارد صورت می‌گیرد، صرفاً یک نوع کار تبلیغاتی است. شهرداری سعی دارد فضا را به طور عام و به گونه‌ای بسیار سطحی زیباسازی کند که این صرفاً توجه به جنبه تزئینی و زیباسازی ظاهری است.» او پایین بودن سواد بصری جامعه را تنها مشکل موجود نمی‌داند و اضافه می‌کند: «بسیاری از متخصصان ما با شیوه ارتباط با مردم دچار مشکل‌اند و حتی تعبیر درستی از زیبایی ندارند و این به این خاطر است که در دانشگاه‌ها آموزش لازم را نمی‌بینند و آن‌ها هم به تبع آن نمی‌توانند وظیفه‌شان را در جامعه انجام دهند.»

وی توضیح می‌دهد: «تعبیر عمومی از زیبا بودن، تزئین کردن است که این اشتباه است، بلکه تزئین جزو کوچکی از تحقق زیبایی است. زیبایی واقعی همراه عمل و پاسخ به عمل است که اگر چیزی درست عمل کند؛ زیبا می‌شود اگر در دست عمل نکند، نازیباست.» دکتر روانی ضمن اشاره به اینکه بخشی از واکنش‌های مردم در مورد تخریب آثار هنری در سطح شهر ممکن است مربوط به بیکاری، وضعیت اقتصادی و نارضایتی‌های روحی و روانی باشد، می‌افزاید: «اما بالاخره وقتی ما به طور کلی فضای سرزنده و شادابی نداشته باشیم، این موضوع تشدید می‌شود. شهر هم روح دارد و مانند انسان است. اگر ارتباط و تعامل بین آثار هنری و مخاطب به وجود نیاید باعث به وجود آمدن یک نوع تخاصم و دشمنی بین این دو می‌گردد.»

سیمای معماری شهرها بخشی از آن چیزی است که وندالیسم با آن سرو کار دارد و نتیجه آن هم این است که هر چه متخصصان برای بهبود این سیمای رفته‌اند به دست وندال‌ها پنبه می‌شود. دکتر علیرضا رضوانی که به گفته استادان معماری یکی از صاحب‌نظران این رشته است، در این باره می‌گوید: «به طور کلی شهرهای مهم و خاص دنیا به خصوص در چند دهه اخیر بر روی زیباسازی؛ نه به تعبیر قشنگ کردن، بلکه مجموعه‌ای از عواملی که می‌توانند شهرها را به سمت سرزندگی و دلچسب بودن ببرند، سرمایه‌گذاری کرده‌اند که سهیم شهرهای اروپایی و آمریکایی در این زمینه بیشتر است اما این باعث نشده تا بسیاری از شهرهای آسیایی هم در این حوزه از تک و تا بیفتند.» او نوک پیکان حرف‌هایش را می‌چرخاند سمت شهرمان، مشهد و می‌گوید: «مشهد قاعدتاً به عنوان یک کلان‌شهر شاخص و همچنین به دلیل ویژگی برجسته مذهبی‌اش به خصوص برای شیعیان به عنوان پایتخت معنوی ایران، قاعدتاً انتظاری را گوشزد می‌کند که به این انتظار در حوزه‌های دیگر جواب داده نشده است.»

وی می‌گوید: «برای شروع کار، باید یک سرمایه‌گذاری اولیه و جدی صورت گیرد. چنین سرمایه‌گذاری‌هایی باعث تولید چند اثر با ارزش می‌شود که تداومی برای تولید این گونه آثار را به ارغمان می‌آورد و قطعاً باعث کاهش حس تخریبگری خواهد شد.» این معمار با سابقه در پایان از دغدغه‌های معماری در اجرای آثار هنری شهری نیز سخن به میان می‌آورد و می‌گوید: «در حوزه معماری نمی‌شود گفت؛ این سلیقه من است و سلیقه تون نیست! متأسفانه ما استادی نداریم که بتوانند این نگاه را عوض کنند. فضا داره سه سمت سلیقه‌های شدن پیش می‌رود و نگاه برخی کارشناسان و دست‌اندرکاران این حوزه به این موضوع دامن می‌زند.»